

การประยุกต์ใช้พุทธจริยศาสตร์เกี่ยวกับความเชื่อศาลพระภูมิเจ้าที่ ของชาวพุทธในสังคมไทย*

THE APPLICATION OF BUDDHIST ETHICS ON THE BELIEF IN THE SHRINE OF BUDDHISTS IN THAI SOCIETY

พระใบฎีกาสมศักดิ์ ฐิตคุโณ (อินชัย)

Phrabaideeka Somsak Thitakuno (Ainchai)

กัญยาวิร์ สัทธาพงษ์

Kanyawee Sathapong

สวัสดี อโนทัย

Sawat Anothai

มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

Saint John's University, Thailand

E-mail: lasawatt@stjohn.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อศาลพระภูมิเจ้าที่ของชาวพุทธในสังคมไทย 2) ศึกษาพุทธจริยศาสตร์ว่าด้วยความเชื่อและความประพฤติดของชาวพุทธ 3) ประยุกต์ใช้พุทธจริยศาสตร์เกี่ยวกับความเชื่อศาลพระภูมิเจ้าที่ของชาวพุทธในสังคมไทย 4) สร้างองค์ความรู้ใหม่และรูปแบบของชาวพุทธในสังคมไทยที่พึงประพฤติปฏิบัติต่อความเชื่ออื่น ๆ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการวิจัยเชิงเอกสาร ภายใต้กระบวนการศึกษาเชิงวิเคราะห์ วิจัย และวิธาน เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ใหม่ทางปรัชญาและศาสนา ผลการวิจัยพบว่า ชาวพุทธในสังคมไทยมีความเชื่อในการนับถือศาลพระภูมิเจ้าที่เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำบ้าน เป็นเทวารักษ์ผู้คอยรักษาคนในบ้านให้อยู่เย็นเป็นสุข มีความรุ่งเรืองแคล้วคลาดปลอดภัยจากภัยอันตราย พุทธจริยศาสตร์เป็นหลักการเกี่ยวกับแนวทางการกระทำที่ดีและความชั่วของมนุษย์แต่ละคน พุทธจริยศาสตร์นำมาประยุกต์ใช้เพื่อไม่ให้ประมาทให้ดูการประพฤติที่ติงามของเทวดาจนส่งผลให้มีความสุขเกิดในสวรรค์ ชาวพุทธต้องเป็นผู้ดำรงตนด้วยการประกอบกรรมดี แล้วกรรมดีย่อมส่งผลให้เกิดในสังสารวัฏของภพภูมิที่ดี การบูชาต่อศาลพระภูมิเป็นวิถีที่จะนำไปสู่เป้าหมายเพื่อให้ชาวพุทธไทยมีความเชื่อมั่นในเรื่องกฎแห่งกรรมและนำไปสู่การหลุดพ้นจากความทุกข์ได้ องค์ความรู้ใหม่ด้วยการประยุกต์ใช้พุทธจริยศาสตร์เกี่ยวกับความเชื่อศาลพระภูมิเจ้าที่ของชาวพุทธในสังคมไทย คือ ฉัพภูมิเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต อันประกอบด้วย ภูมิรู้ ภูมิธรรม ภูมิฐาน ภูมิพัฒน์ ภูมิสังคม และภูมิศาสน์

* Received 9 April 2020; Revised 10 May 2020; Accepted 16 May 2020

คำสำคัญ: การประยุกต์, พุทธจริยศาสตร์, ความเชื่อ, ศาลพระภูมิเจ้าที่, ชาวพุทธในสังคมไทย

Abstract

The objectives of this article were: 1) to study the concept of the belief in the shrine of Buddhists in Thai society. 2) to study the Buddhist ethics on belief and conduct of Buddhist. 3) to apply the Buddhist ethics in the shrine of Buddhists in Thai society. 4) to create a new body of knowledge and model of Buddhists in Thai society regarding other beliefs. This was a qualitative one based documentary research upon the analytic, appreciative and applicative approach so as to lead to the creativity of new body of knowledge in philosophy and religion. The results of research were found as follows: the Buddhists in Thai society believe in the shrine as being a holy thing of each home, gods who safeguard persons within the home to stay calm, being prosperous, staying safe from all dangers. Buddhist ethics is the principle regarding the way of common action of being good and evil of each human. The Buddhist ethics can be applied in living of heedfulness as the case of angels who cultivate good and be happily in Happy States. The Buddhists must cultivate themselves the good conduct leading to the blissful states of existence. To worship the shrine is the means to lead the end of Buddhist ethics is that the Buddhist standpoint is based on the faith of the Karma Law connecting with the concept of Rebirth leading to the cessation of suffering. As for the creativity of new body of knowledge on “The Application of Buddhist Ethics on the Belief in the Shrine of Buddhists in Thai Society” is the six qualifications of existence for enhancing the life quality consisting of existences of knowledge, virtue, determination, development, useful conduct and sublimity.

Keywords: Application, Buddhist Ethics, Belief, Shrine, Buddhists In Thai Society

บทนำ

สังคมมนุษย์ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบันแม้จะมีความแตกต่างกันในด้านความเจริญเติบโตทางวัตถุเพียงใดก็ตาม แต่ความเชื่อ ความศรัทธา การเคารพบูชาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ล้วนมีไม่แตกต่างกัน กล่าวได้ว่า มนุษย์ในสังคมยังต้องการที่พึ่งทางใจที่พอคาดหวังได้สามารถช่วยเหลือในสิ่งที่ต้องการได้ การแสดงออกซึ่งความเชื่อในสิ่งเหล่านี้ล้วนมีให้เห็นในสังคมมนุษย์ทุกยุคสมัย ความเชื่อเคารพบูชาศาลพระภูมิเจ้าที่ซึ่งเป็นประเพณีของศาสนา

พราหมณ์ - อินดูที่นับถือบูชาพระเจ้าจะต้องตั้งศาลเทพารักษ์ไว้สำหรับเคารพบูชา ดังนั้นความเชื่อต่อพระเจ้าองค์ใดที่มีฤทธิ์เดช เช่น พระอิศวรหรือพระศิวะ มักจะได้รับความเคารพบูชาจากมนุษย์ เพราะพระอิศวรหรือพระศิวะมีหน้าที่ทำลายล้างโลก เป็นต้น การตั้งศาลพระภูมิมักจะได้นำความคิดมาจากปรัชญาคตินี้ แม้พระพุทธศาสนาจะมีคำสอนที่โดดเด่นในเรื่องความเชื่อกรรมลิขิตที่มีความแตกต่างจากศาสนาพราหมณ์ที่มีความเชื่อแบบพรหมลิขิต แต่ก็ไม่สามารถนำพุทธศาสนิกชนอย่างชาวไทยพุทธออกจากความเชื่อเกี่ยวกับพรหมลิขิตดังปรากฏในเรื่องของการเคารพบูชาพระภูมิเจ้าที่ ดังความเชื่อที่เป็นวิถีของชาวพุทธในสังคมไทยที่ว่าบ้านเรือนของคนไทยส่วนใหญ่จึงถือธรรมเนียมว่า บ้านจะต้องมีศาลพระภูมิ เพราะถือว่าพระภูมิเป็นเจ้าที่เจ้าทาง (บุญมี แทนแก้ว, 2547)

อิทธิพลความเชื่อเรื่องพระภูมิเจ้าที่ในสังคมไทยโบราณได้มีบทบาทต่อการดำรงวิถีชีวิตของคนไทยทั้งความเชื่อดั้งเดิมและพระพุทธศาสนา สำหรับสังคมไทยได้ถือว่ามีประวัติความเป็นมาของประเพณีนี้มานานแล้ว ตั้งแต่สมัยที่วิทยาศาสตร์ยังไม่เจริญก้าวหน้า เมื่อเวลาเกิดภัยพิบัติขึ้น จึงอ้อนวอนร้องขอในสิ่งที่ตนคิดว่าจะช่วยได้ โดยการบูชาเทวดาต่าง ๆ เช่น รุกขเทวดา ภูมเทวดา อากาศเทวดา นับถือผีปู่ ย่า ตา ยาย ผีบรรพบุรุษ ตลอดจนผีร้ายต่าง ๆ ถึงภัยพิบัติเหล่านั้นจะผ่านพ้นไปแล้วก็ตาม ก็ยังคงแสดงความกตัญญูรู้คุณต่อสิ่งเหล่านั้น ๆ ด้วยการบูชานับถือเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตนตามความเชื่อความรู้ของตน นอกจากนั้นในสมัยก่อนก็ยังมีศาสนาพราหมณ์ได้รับการเผยแพร่ในหมู่คนไทย โดยเฉพาะทางภาคกลางและภาคใต้ ทำให้คนไทยได้รับเอาลัทธิประเพณีของพราหมณ์มาปฏิบัติ ศาสนาพราหมณ์หรือลัทธิความเชื่อถือทางลัทธิพราหมณ์จึงกลายเป็นบ่อเกิดทางลัทธิประเพณีอย่างหนึ่ง จะเห็นได้ว่าประเพณีหรือพิธีการต่าง ๆ ในพระพุทธศาสนานั้น อันแท้ที่จริงแล้วในระยะแรก ๆ ไม่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาเลย แต่เมื่อคนไทยรับนับถือพระพุทธศาสนาในภายหลัง ก็มีผู้นำพิธีการต่าง ๆ ไปเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา อาจจะเพื่อให้เกิดศรัทธา ความศักดิ์สิทธิ์ เกรงขาม กลัว ฯลฯ ซึ่งก็ไม่ใช่เป็นพิธีของพระพุทธศาสนา ส่วนมากเป็นพิธีกรรมต่าง ๆ ของความเชื่อถือแต่โบราณและของศาสนาอื่น ๆ ที่เป็นศาสนาดั้งเดิม คำว่า “ศาสนาดั้งเดิม” ในที่นี้ไม่ได้หมายความว่าศาสนาที่สำคัญของโลกปัจจุบันอันได้แก่ ศาสนาคริสต์ พุทธ ฮินดู อิสลาม แต่หมายถึงความสำนึกในอำนาจธรรมชาติ หรืออำนาจเหนือธรรมชาติซึ่งอยู่เกินความรู้ความเข้าใจโดยตรงของมนุษย์ ในความหมายนี้ ความเชื่อในอำนาจภูตผีปีศาจ เทพารักษ์ เจ้าป่า เจ้าเขา วิญญาณเทวดา พระภูมิเจ้าที่เจ้าทาง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ไสยศาสตร์ เวทย์มนต์คาถาต่าง ๆ จัดอยู่ในประเภทความเชื่อศาสนาดั้งเดิมทั้งสิ้น (สมภาร พรหมทา, 2543) ดังนั้น ตามธรรมเนียมไทย ศาลพระภูมีย่อมมีอยู่แทบทุกบ้านเรือน เรือนละหนึ่งศาลพระภูมิ โดยมีความเชื่อและถือกันว่า การบูชาพระภูมิเจ้าที่ เป็นการดี เพราะเมื่อบูชาแล้ว ขอร้องอ้อนวอนให้ท่านช่วยป้องกันภัยอันตรายได้นานาประการ กำจัดภูตผีปีศาจอันจะมาเบียดเบียน พร้อมทั้งป้องกันกาลกิณีทั้งปวงให้เกิดแต่ความสุขสวัสดิ์มีชัยจำเจริญสุขสถาพรแก่เจ้าของบ้านหรือหมู่บ้านนั้น ๆ (หลวงปู่สุข, 2547)

ภูมิปัญญาของมนุษย์ได้พัฒนาจากข้อสงสัยต่อสิ่งต่าง ๆ ที่มนุษย์ได้พบเห็น เกิดความคิดสร้างสรรค์จนนำไปสู่ความรู้ 5 ประเภท คือ 1) ศาสนา 2) ปรัชญา 3) วิทยาศาสตร์ 4) งานประดิษฐ์หรือเทคโนโลยี 5) ศิลปะ (สมภาร พรหมทา, 2549) ความรู้ประเภทศาสนา น่าจะเป็นความรู้ที่เก่าแก่ที่สุด คุณลักษณะพิเศษของทุกศาสนาต้องประกอบด้วยความเชื่อ แล้วนำความเชื่อไปสู่การประพฤติปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมายดังกล่าวให้ได้ กล่าวคือ ความเชื่อ เป็นการค้นหาคำตอบในคำถามที่ไม่สามารถอธิบายได้อย่างมีเหตุผล หรืออาจเป็นสิ่งที่สร้างขึ้น เพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจในสภาพแวดล้อมและสังคมที่เต็มไปด้วยความยากลำบาก (อรุณรัตน์ จันทะลือ, 2549) ผู้คนสมัยนั้นพยายามหาคำตอบให้กับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในธรรมชาติ ซึ่งอยู่นอกเหนือการควบคุมของมนุษย์ พวกเขาเชื่อว่าผู้มีอำนาจพิเศษเหนือธรรมชาติ เป็นผู้อยู่เบื้องหลังเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่พวกเขาไม่สามารถอธิบายได้ (จารุวรรณ ธรรมวัตร, 2540) เมื่อวิทยาการต่าง ๆ เจริญขึ้น มนุษย์ได้คิดค้นวิธีการตอบสนองความพึงพอใจของผู้มีอำนาจศักดิ์สิทธิ์ที่พวกเขาสร้างขึ้น และกลายมาเป็นพิธีกรรมหลากหลายรูปแบบในระบบ ความเชื่อดั้งเดิม ต่อมา ความเชื่อได้มีพัฒนาการจนเกิดระบบที่ซับซ้อนขึ้น มีการขยายแนวคิด ทางความเชื่อออกไปสู่สังคมระดับกว้าง มีระบบการสืบทอดความเชื่ออย่างเป็นรูปธรรม เกิด ประเพณีพิธีกรรมที่รองรับกับรูปแบบความเชื่อนั้น ๆ (บัวนก วัชรปรีดา, 2544) ซึ่งความเชื่อนั้นก็ได้กลายมาเป็นลัทธิและศาสนาในเวลาต่อมา ความเชื่อทางศาสนาเป็นความเชื่อที่มนุษย์ สยบยอมต่อสิ่งนอกเหนือธรรมชาติ มีการกราบไหว้อ้อนวอนให้ช่วยคุ้มครอง ต่างจากความเชื่อ ทางไสยศาสตร์ที่มนุษย์พยายามควบคุมอำนาจเหนือธรรมชาติ เพื่อใช้ให้เกิดประโยชน์กับ ตนเอง (เบญจรัชต์ เมืองไทย, 2543) รูปแบบความเชื่อทางศาสนานั้นมีอยู่สองแบบ คือ ศาสนา ตามหลักพระคัมภีร์ตามคำสั่งสอนของศาสดา (Doctrinal Religion) และศาสนาแบบชาวบ้าน (Popular Religion) (อมรา พงศาพิชญ์, 2541) สำหรับศาสนาชาวบ้านของชาวพุทธ ในสังคมไทยนั้น เป็นรูปแบบความเชื่อที่มีการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมความเชื่อแบบดั้งเดิม คือ การนับถือธรรมชาติและสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติกับความเชื่อที่เข้ามาใหม่ ซึ่งส่วนใหญ่ เป็นวัฒนธรรมทางความเชื่อที่เผยแพร่มาจากอินเดีย นั่นคือ ความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู และพระพุทธศาสนา ซึ่งมีหลักคำสอนที่มุ่งเน้นในสภาวะของจิตใจ ทำให้สามารถ ผสมผสานเข้าด้วยกันได้เป็นอย่างดีกับความเชื่อที่มีการยึดถือมาแต่เดิม เพื่อต้องการสะท้อน ปรากฏการณ์ความเป็นจริงของศาสนาชาวบ้านที่ชาวพุทธในสังคมไทยยึดถืออยู่ ในความเชื่อ เกี่ยวกับพระภูมิเจ้าที่ตั้งแต่สมัยโบราณจวบจนปัจจุบัน ชาวพุทธในสังคมไทยก็ยังคงมีความเชื่อ ถึงอำนาจของพระภูมิเจ้าที่เหมือนเดิม ไม่เปลี่ยนแปลง ถึงแม้ว่าจะนับถือพระพุทธศาสนาแล้วก็ตามหรือไม่ วิถีชีวิตของคนไทยพุทธยังเป็นไปในลักษณะเดิม ๆ กล่าวคือ ยอมรับทั้งอำนาจของ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และความบริสุทธิ์ของหลักธรรมในพระพุทธศาสนา รวมทั้งมีการปฏิบัติต่อความ เชื่อของทั้งสองนั้นพร้อมกัน จึงทำให้ต้องการวิจัยเพื่อให้ทราบว่า ความเชื่อเกี่ยวกับการเคารพ นับพระภูมิเจ้าที่มีความขัดแย้งต่อความเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรมในพุทธจริยศาสตร์นั้นหรือไม่ มี

แนวทางอย่างไรที่จะให้เหตุผลทางจริยธรรมของความเชื่อในพระภูมิเจ้าที่ที่เป็นข้อเท็จจริงปรากฏอยู่กับหลักการทางพุทธจริยศาสตร์แก่ชาวพุทธในสังคมไทย และเมื่อชาวพุทธในสังคมไทยไม่สามารถแยกอิสระในการปฏิบัติต่อความเชื่อศาลพระภูมิเจ้าที่ได้ แล้วจะค้นหานัยแห่งความหมายของความเชื่อในศาลพระภูมิเจ้าที่เพื่อจะได้ประเมินคุณค่าทางพุทธจริยธรรมนำมาพัฒนาคุณภาพชีวิตนั้นได้อย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อศาลพระภูมิเจ้าที่ของชาวพุทธในสังคมไทย
2. เพื่อศึกษาพุทธจริยศาสตร์ว่าด้วยความเชื่อและความประพฤติดของชาวพุทธ
3. เพื่อประยุกต์ใช้พุทธจริยศาสตร์เกี่ยวกับความเชื่อศาลพระภูมิเจ้าที่ของชาวพุทธในสังคมไทย
4. เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่และรูปแบบของชาวพุทธในสังคมไทยที่พึงประพฤติดปฏิบัติต่อความเชื่ออื่น ๆ

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยวิธีการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ภายใต้กระบวนการวิจัยทางปรัชญาแบบวิภาษวิธี (Dialectic Method) และการใช้เหตุผลแบบมีวิจารณ์ญาณ (Discursive Method) ด้วยกระบวนการของการศึกษาเชิงวิเคราะห์ (Analysis) วิจัย (Appreciation) และวิธาน (Application) เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ใหม่ในทางปรัชญา ผู้วิจัยจะทำการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารสำคัญต่าง ๆ เพื่อการวิเคราะห์วิจารณ์ ดังนี้

1. เอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) จะทำการค้นคว้าจากคัมภีร์พระไตรปิฎก 45 เล่ม ทั้งภาษาไทยและภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 โดยเฉพาะคำสอนเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม 4 อย่าง ดังที่ปรากฏในพระสูตรตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปญจกนิบาต (อง.ปญจก. (ไทย) 22/57/82-100) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) คำสอนเกี่ยวกับเทวดานุสสติ ในพระสูตรตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ฉกกนิบาต (อง.ฉกก. (ไทย) 22/281/320) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) คำสอนเกี่ยวกับแนวปฏิบัติเทวตาพลี (อง.ปญจก. (ไทย) 22/41/49) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) อีกทั้ง คัมภีร์อรรถกถาฎีกาและอนุฎีกาที่เกี่ยวข้อง เช่น คัมภีร์วิสุทธิมรรค อภิธัมมัตถสังคหะ มลีนทปัญหา เป็นต้น รวมทั้งศึกษาผลงานสำคัญ ๆ ของ พุทธทาส ภิกขุ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร) และนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา

2. เอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) จะทำการค้นคว้า รวบรวมข้อมูลจากวิทยานิพนธ์ งานวิจัย บทความ ข้อเขียน บทวิจารณ์ เอกสารต่าง ๆ ทั้งที่เป็นภาษาไทยและ

ภาษาอังกฤษที่ได้ กล่าวถึงเรื่องความเชื่อ โดยเฉพาะความเชื่อที่เกี่ยวกับพระภูมิเจ้าที่ การให้นัยแห่งความหมายของเทวดาอารักษ์

จากนั้นนำมาศึกษาประเด็นต่าง ๆ โดยละเอียด แล้วนำเสนอในรูปแบบของการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ วิจัยและวิจารณ์ เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ใหม่ทางปรัชญาและศาสนา

ผลการวิจัย

1. แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อศาลพระภูมิเจ้าที่ของชาวพุทธในสังคมไทยนั้นมีความเชื่อของมนุษย์เกิดจากความรู้สึกว่าไม่ปลอดภัยจากอำนาจเหนือธรรมชาติ เมื่อเกิดเหตุการณ์ทางธรรมชาติที่ทำอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สินของมนุษย์ และเมื่อมนุษย์หาเหตุมาอธิบายไม่ได้ จึงเกิดความคิดว่าจะต้องมีสิ่งใดสิ่งหนึ่งบันดาลให้เป็นไป และสิ่งนั้นจะต้องมีอำนาจเหนือธรรมชาติซึ่งไม่สามารถบอกได้ว่าอำนาจเหนือธรรมชาตินั้นคืออะไร จึงมีจินตนาการตามความรู้สึกว่าสิ่งนั้นมีอำนาจเหนือธรรมชาติคือ ภูติ ผี ปีศาจ วิญญาณ เทวดา นางไม้ เป็นต้น มนุษย์จึงพากันสร้างผี วิญญาณ เทพารักษ์ขึ้น แล้วพากันนึกคิดว่าสิ่งที่สร้างขึ้นมานั้นมีรูปร่างตามจินตนาการของตน และทำพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อบูชาสักการะ เช่น บวงสรวง เพื่อให้สิ่งที่ตนคิดว่ามีอยู่นั้น ผ่อนคลายความรุนแรง และมีความเมตตากรุณา ไม่ทำร้ายและบันดาลความสุขให้

คนพื้นเมืองในสังคมไทยโบราณยังไม่รู้จักพระพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์ (ฮินดู) แต่ก็มีศาสนาผี เพราะนับถือผีพื้นเมืองของแต่ละเผ่าและอำนาจเหนือธรรมชาติ ผีพื้นเมืองมีหลายระดับ เช่น ผีตายาย ผีเรือน ผีฟ้า ผีเหล่านี่ติดต่อกับคนได้ โดยผ่านหมอผีหรือบุคคลผู้มีวิชาเวทย์มนต์ เรียกว่า คนทรง หรือร่างทรง ทุกคนในเผ่าหรือในท้องถิ่นเดียวกันย่อมอยู่ภายใต้อำนาจทางพิธีกรรมของหมอผี (คนทรง) ระบบความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับศาสนาผี อันเป็นความเชื่อเหนือธรรมชาติคือ ความเชื่อเรื่องขวัญ คนไทยยังมีความเชื่อในอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายพร้อม ๆ กับเชื่อมั่นถึงความดีที่สามารถส่งผลให้ชีวิตมีความสุข ซึ่งตรงกันข้ามกับความทุกข์อันมีสาเหตุมาจากการกระทำชั่วต่าง ๆ ของตนเอง แต่ในความเชื่อของคนไทยยังมีความเชื่อที่มีรากเหง้ามาจากความกลัว ความปรารถนาสิ่งที่ดีผ่านทางการบวงสรวง เช่น ไห้ว และการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งความเชื่อดังกล่าวนี้อย่างน้อยสามารถมองเห็นถึงความคิดแนวทางในการดำเนินชีวิตของคนไทยในอดีตตราบเท่าปัจจุบันได้เป็นอย่างดี และความเชื่อในเรื่องพระภูมิเจ้าที่ก็เช่นกัน คนไทยยังมีความรู้ ความเข้าใจแตกต่างไปตามประเพณีสังคมของตนที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ แม้ว่าตนจะนับถือพระพุทธศาสนาก็ตาม ในจิตใจส่วนลึกแล้ว คนไทยอาจจะไม่มีความตั้งใจอย่างจริงจังที่จะทำการต่าง ๆ ด้วยตนเอง หวังเพียงอิทธิฤทธิ์อำนาจปาฏิหาริย์จากเบื้องบนมากกว่าที่จะสร้างความสำเร็จด้วยตนเอง ในบาง

พิธีกรรมของคนไทยขัดต่อหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาอย่างสิ้นเชิง เช่น พิธีกรรมทวงเจ้าเข้าผี

เทวดาในวรรณคดีของพระพุทธศาสนานั้นถึงแม้ว่าจะเป็นผู้ที่มีอำนาจพิเศษหรือมีความสามารถพิเศษต่างจากคนธรรมดาสามัญทั่วไป แต่ในความต่างนั้นเทวดาก็มีลักษณะหลายอย่างเหมือนกันกับมนุษย์ สิ่งหนึ่งที่มีความเหมือนกันคือ อายุของเทวดา ในทัศนะของพระพุทธศาสนานั้นได้อธิบายถึงภพภูมิของเทวดาตามความเชื่อมีอยู่ 6 ชั้นสูงขึ้นไปจากโลกมนุษย์ที่เรียกว่า สรวงสวรรค์ โดยแยกเป็นสวรรค์ชั้นกามาวจรภูมิ 6 ชั้น รูปาวจรภูมิ 16 ชั้น และอรุปาวจรภูมิ 4 ชั้น ในเทวดาพลิ ทางพระพุทธศาสนา หมายถึง การทำบุญอุทิศให้เทวดา เพราะเทวดาไปจากคนที่ประกอบด้วยคุณธรรมต่าง ๆ ที่อาจส่งให้ไปสู่สุคติโลกสวรรค์ในเวลาสิ้นชีพมีอยู่ คุณความดีของคนที่มีคุณธรรมต่าง ๆ นั้น คอยพิทักษ์รักษามนุษย์ที่มีศีลมีธรรมให้อยู่เย็นเป็นสุข พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนไว้ว่า กุลบุตรผู้ครองเรือนที่ฉลาด เมื่ออยู่อาศัย ณ ที่ใด นิมนต์พระสมณะผู้มีศีล สำรวมดีให้ฉันภัตตาหาร แล้วอุทิศส่วนบุญให้เทวดาผู้มาในที่นั้น เทวดานั้นเมื่อผู้ครองเรือนบูชาแล้วก็ย่อมบูชาตอบ เมื่อเขานับถือแล้วก็นับถือตอบ ตั้งแต่นั้นไป ก็คอยอนุเคราะห์ครองเรือนเหมือนมารดาอนุเคราะห์บุตร คนที่เทวดาเอ็นดูอนุเคราะห์ ย่อมประสบแต่ความเจริญในกาลทุกเมื่อ ฉะนั้น คฤหัสถ์ ผู้หวังความสุขความเจริญสืบไปในเบื้องหน้าโดยไม่ขาดสายก็ควรแบ่งทรัพย์ทำบุญอุทิศให้เทวดาส่วนหนึ่งด้วย การประกอบพิธีกรรมต่อเหล่าเทวดาในความหมายของพระพุทธศาสนานั้น เป็นการเน้นเตือนสติสัมปชัญญะของเหล่าพุทธบริษัท 4 ว่าไม่ให้ประมาท ให้ดูตัวอย่างที่ตำนานเทวดาทิ้งหลายต่างได้ประพฤติปฏิบัติมาแล้ว ซึ่งมีผลเป็นความสุขในสวรรค์ชั้นฟ้า ฉะนั้น การหยุดอยู่แค่การกราบไหว้ศาลพระภูมิเจ้าที่ การคอยปรนนิบัติด้วยข้าวน้ำอาหารคาวหวาน เป็นต้น หาใช่จุดหมายที่แท้จริงในการปฏิบัติต่อเทวดา (เทวดาพลิ) ตามทฤษฎีของพระพุทธศาสนาไม่ การปฏิบัติที่ถูกต้อง ก็คือ ดูท่านเป็นตัวอย่างในการประกอบกรรมดี (เทวดานุสสติ) แล้วลงมือประพฤติปฏิบัติตามให้ได้อย่างท่านจึงจะเชื่อว่าได้ทำตามพุทธประสงค์ที่แท้จริง

2. พุทธจริยศาสตร์ว่าด้วยความเชื่อและความประพฤติดของชาวพุทธนั้นแสดงให้เห็นว่าพุทธจริยศาสตร์เป็นหลักเกณฑ์ทางจริยธรรมซึ่งได้ทรงวางไว้เพื่อเป็นมาตรฐานความประพฤติของมนุษย์ตั้งแต่พื้นฐานเบื้องต้น ท่ามกลางและระดับสูง เพื่อให้มนุษย์ได้ดำเนินชีวิตอันดีงามตามอุดมคติเท่าที่มนุษย์จะพึงประพฤติและดำเนินไปถึงได้ ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีสติปัญญา มีความสุขอันสมบูรณ์ที่สุด เพราะจริยศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยอุดมคติชีวิตหรือความดีอันสูงสุดเพื่อขึ้นให้ถึงความดีอันสูงสุดนั้นจะต้องมีปฏิปทาสำหรับดำเนิน คือ เป็นการสร้างเหตุเพื่อบรรลุมผล ถ้าต้องการผลอันสูงสุดก็ต้องสร้างเหตุให้สมควรกัน พระพุทธศาสนาเป็นกัมมวาทะ วิริยวาทะ คือ กล่าวว่าการกระทำและความเพียรว่าเป็นเบื้องต้นแห่งความสำเร็จผลทั้งปวงไม่ประสงค์ให้ใครได้ดีหรือประสบความสำเร็จลอย ๆ หรือด้วยการอ่อนน้อม แต่ให้สำเร็จด้วยการกระทำเอง พุทธจริยศาสตร์ได้พิจารณาถึงเรื่องคุณค่าทางจริยธรรมเกี่ยวกับความดีความชั่ว

ถูกผิดควรไม่ควร เหมาะสมไม่เหมาะสม โดยการพิจารณาขั้นพื้นฐาน คือ เจตนาที่เป็นกุศล มุ่งอธิบายหลักศีลธรรมเป็น 3 ระดับ คือ

2.1 พุทธจริยศาสตร์ขั้นพื้นฐาน หมายถึง หลักศีลธรรมอันเป็นแม่แบบของจริยธรรม ศีลธรรม ได้แก่ เบญจศีล และเบญจธรรม หรือศีลและธรรม 5

2.2 พุทธจริยศาสตร์ชั้นกลาง หมายถึง หลักศีลธรรมอันเป็นแม่แบบจริยธรรมระดับกลาง ได้แก่ กุศลธรรมบท 10 คือ ทางแห่งกรรมดี จะต้องมีความสำคัญ คือ โยนิโสมนสิการ หมายถึง การรู้จักใคร่ครวญอย่างแยบคายเป็นองค์ประกอบ กรรมดีที่จะนำไปสู่สุคติมี 10 ประการ

2.3 พุทธจริยศาสตร์ขั้นสูง คือ หลักศีลธรรมอันเป็นแม่แบบจริยธรรม ได้แก่ อริยมรรคมีองค์ 8 ประการ อันเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาชีวิตโดยเฉพาะคือ ทุกข์ หลักปฏิบัติที่เป็นเหตุให้มนุษยธรรมดาสามัญได้รับผลของการประพฤติปฏิบัติอันเป็นสิ่งที่ดีงามที่เป็นเหตุให้ได้เกิดเป็นเทวดาตามแนวแห่งหลักของพระพุทธศาสนา เช่น ผู้ที่เกิดเป็นเทวดาแล้วต้องปฏิบัติตนอยู่ในเทวธรรม คือ หิริ ความละอายบาป มีกายทุจริตเป็นต้น และโอตตปปะ ความกลัวต่อผลของบาป มีกายทุจริต เป็นต้น ส่วนหลักธรรมที่เป็นข้อปฏิบัติให้เป็นพระอินทร์ ซึ่งก็คือ ผู้เป็นใหญ่ ผู้ซึ่งเพียบพร้อมด้วยบริวาร แห่งเทวดาทั้งปวง เรียกว่า วัตตบท วัตตบท คือ คุณธรรมของพระอินทร์ คือ ผู้เป็นใหญ่ เป็นหัวหน้าเทวดาชั้นดาวดึงส์ เพราะเมื่อครั้งเป็นมนุษย์ได้บำเพ็ญคุณธรรมนี้สามารถนำมาปรับใช้กับผู้ที่เป็นผู้ใหญ่หรือหัวหน้า มี 7 ประการ ได้แก่ 1) เราพึงเลี้ยงมารดาและบิดาตลอดชีวิต 2) เราพึงประพฤติดื้อน้อมต่อผู้ใหญ่ในตระกูลตลอดชีวิต 3) เราพึงพูดจาอ่อนหวานตลอดชีวิต 4) เราไม่พึงพูดคำส่อเสียดตลอดชีวิต 5) เราพึงมีใจปราศจากความตระหนี่ที่เป็นมลทินอยู่ครองเรือน มีการบริจาคเป็นประจำ มีมือชุ่มเป็นนิจ ยินดีในการเสียสละ ควรที่ผู้อื่นจะขอยินดีในการแจกจ่ายทานตลอดชีวิต 6) เราพึงพูดแต่คำสัตย์ตลอดชีวิต และ 7) เราไม่พึงโกรธตลอดชีวิต ถ้าแม้ความโกรธพึงเกิดขึ้นแก่เรา เราก็จะกำจัดดับพลันทันที นอกจากนี้ พระพุทธศาสนาได้แสดงหลักธรรมที่เป็นข้อปฏิบัติให้เกิดความสุขและเป็นข้อปฏิบัติซึ่งมีความสำคัญเพียบพร้อมด้วยการฝึกด้าน กาย วาจา และใจ เพื่อให้ถึงซึ่งความเป็นเทวดา หลักธรรมนี้เรียกว่า บุญกิริยาวัตถุ และสัมปทา 5 คือ หลักธรรมที่ทำให้เป็นเทวดา หรือข้อปฏิบัติอันเป็นเหตุให้มนุษย์ไปเกิดเป็นเทวดามี 5 ประการคือ ศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญา

3. การประยุกต์ใช้พุทธจริยศาสตร์เกี่ยวกับความเชื่อศาลพระภูมิเจ้าที่ของชาวพุทธในสังคมไทยนั้นได้ความหมายว่า ความเป็นเทวดาตามคติของพระพุทธศาสนาต้องเกิดขึ้นจากการดำรงตนอยู่ในหลักคุณธรรม หากปราศจากคุณธรรมแล้ว ภพภูมิที่กำลังดำเนินนั้นอาจจะถูกเปลี่ยนจากสุคติภพมาเป็นทุคติมีอบาย 4 เป็นการรองรับ ดังนั้น เทวดาที่ชาวพุทธเคารพบูชาต้องเป็นผู้ดำรงตนอยู่ในหลักกรรมด้วยการประกอบกรรมดี แล้วยอมส่งผลของกรรมดีให้เกิดในสังสารวัฏของภพภูมิที่ดี

สิ่งที่ควรแนะนำสำหรับคนรุ่นใหม่ หนึ่งในบรรดาหลักพุทธจริยศาสตร์คือ การอธิบายกฎแห่งกรรม เพราะเป็นหลักการที่พิสูจน์ แล้วนำเสนอความเชื่อในเรื่องสังสารวัฏ ตลอดทั้งผลกรรมที่ส่งผลให้วิบาก เช่น การได้เกิดในภพภูมิที่เสวยสุข ที่เรียกว่า สุกตภพ เช่น บุคคลผู้ประกอบกรรมดีได้ไปเกิดเป็นเทวดา นอกจากนี้ สามารถนำสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันที่บุคคลกระทำความผิด แล้วส่งผลที่แตกต่างกัน

สำหรับการใช้เหตุผลทางจริยธรรมเกี่ยวกับการเคารพบูชาหรือความเชื่อต่อพระภูมิเจ้าที่ พระพุทธศาสนาংশอนเรื่องนี้ไว้เพื่อให้มวลมนุษยชาติมีความเชื่อมั่นในการการกระทำกรรมดี และเพื่อให้พิจารณาเห็นคุณธรรมและการประพฤติปฏิบัติตนที่สามารถทำตนให้เป็นเทวดาได้ เช่นเดียวกับเทวดาที่ตนเคารพนับ อย่างไรก็ตาม เทวดาหรือพระภูมิเจ้าที่ หากไม่ได้ประพฤติปฏิบัติคุณธรรมหรือบรรลุนิพพานใด ๆ ก็ถือว่ายังมีกิเลส มีการเกิด และตายเช่นเดียวกัน เทวดาและมนุษย์จึงเท่ากันเสมอกันโดยสภาพธรรม เสมอกันโดยความเป็นไปของกฎสามัญลักษณ์ ได้แก่ มีความไม่เที่ยงแท้ ยังแปรปรวนเปลี่ยนแปลง และไม่มีตัวตนที่จะสามารถให้ยึดมั่นถือมั่นได้อย่างแท้จริง ฉะนั้น ในข้อเทวดานุสติจึงมิใช่เพียงแค่การบูชาเพื่อหวังผลจากพระภูมิเจ้าที่ ดังที่ชาวพุทธไทยปฏิบัติกันในปัจจุบัน แต่ข้อว่าเทวดานุสติเป็นการเน้นย้ำ เป็นการเตือนสติของมนุษย์ว่าต้องรู้จักพิจารณาให้เห็นด้วยปัญญามากกว่าศรัทธาความเชื่อที่มีอยู่ว่าท่านได้ทำคุณงามความดีอะไรไว้จึงได้เป็นเทวดา ตนจะต้องทำอะไร อย่างไรบ้างจึงจะมีความสุขเช่นนั้น ตรงนี้ต่างหาก ถือเป็นจุดประสงค์ที่แท้จริงของหลักคำสอนเกี่ยวกับเทวดาหรือพระภูมิเจ้าที่ในพระธรรมของพระพุทธศาสนาที่ต้องการให้มนุษย์พยายามเอาใจใส่การกระทำของตนเอง ว่าดีพอหรือยัง พอที่จะเป็นเทพบุตร เทพธิดาหรือยัง ศาลพระภูมิเจ้าที่เป็นเพียงสถานที่ที่มนุษย์ควรระลึกคุณงามความดีที่พัฒนาดตนเองให้เป็นเทวดา พระพุทธศาสนาจึงมีแนวทางในการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ให้เป็นเทวดาด้วยการนำหลักพุทธจริยศาสตร์ตั้งแต่การดำรงตนให้อยู่ในครรลองครองธรรมของศีล 5 หากมีบารมีเพิ่มขึ้นให้ประพฤติปฏิบัติในกุศลกรรมบถ 10 และหากมีภูมิรู้และภูมิธรรมที่สามารถยิ่งขึ้นสามารถปฏิบัติในหลักอริยมรรคมีองค์ 8 ประการ นอกจากนี้ หลักการพัฒนาบุคคลให้เป็นเทวดา พระพุทธศาสนาได้วางชุดหลักธรรมไว้หลายข้อธรรม เช่น หลักเทวธรรม 2 หลักวัตรบพ 7 หลักบุญกิริยาวัตถุ 10 หลักสัมปทา 5 ฉะนั้น ศาลพระภูมิเป็นเพียงปรโตโมหะที่จะนำไปสู่โยนิโสมนสิการโดยการใช้พิจารณาญาณด้วยสติปัญญาก็สามารถทำให้เกิดเทวดาจากตัวเราเองได้

จุดยืนอันเป็นหลักการของชาวพุทธไทยที่มีต่อความเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม ซึ่งมีความสัมพันธ์กับแนวคิดเรื่องสังสารวัฏ การเวียนว่ายตายเกิดนั้น เมื่อมาสู่ขั้นการปฏิบัติของชาวพุทธไทยซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับศีลธรรม กล่าวได้ว่า เรื่องกฎแห่งกรรมนั้นเป็นพื้นฐานของเรื่องศีลธรรม คนที่ไม่เชื่อเรื่องกรรมจึงมักเป็นคนไม่มีศีลธรรม หลักกรรมเป็นหลักการในการสร้างกำลังใจของผู้คนในสังคมให้พยายามประพฤติปฏิบัติในกรอบแห่งศีลธรรม ส่วนศีลธรรมเป็นวิธีการปฏิบัติเพื่อควบคุมกรรมของตนให้ดีตามกฎแห่งกรรม พื้นฐานโดยทั่วไปในแนวทาง

ปฏิบัติของชาวพุทธไทยจะเกี่ยวกับการทำบุญให้ทาน รักษาศีลเจริญจิตภาวนาเพื่อบ่มงัดเกลาคตนเองให้เป็นคนดี ชาวพุทธไทยส่วนใหญ่มักจะนิยมทำบุญประเภท “อามิสบูชา” ซึ่งก็เป็นการทำความดีอย่างหนึ่ง แต่ก็ควรทำด้วยความเข้าใจที่ถูกต้องให้ตรงกับสภาวะของบุญนั้น จะได้เป็นศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญาซึ่งจะพาเดินหน้าในบุญที่สูงขึ้นไป การหวังพึ่งอำนาจลบนันดาลภายนอก จากมนุษย์ด้วยกันก็ตาม หรือจากสิ่งเร้นลับที่มองไม่เห็นก็ตาม ไม่เฉพาะขัดกับหลักพระพุทธศาสนาในแง่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลเท่านั้น แต่ยังมีผลร้ายในแง่สังคมด้วย กล่าวคือ ในแง่สังคมนั้น การที่คนมักหวังพึ่งอำนาจจากภายนอกมาช่วยเหลือ จะทำให้เขามองข้ามเพื่อนมนุษย์ร่วมถิ่นร่วมชุมชนไปหมด เพราะว่าเมื่อคนต้องการผลประโยชน์ หรือความสำเร็จ และผู้ที่จะให้ผลประโยชน์ หรือบันดาลความสำเร็จแก่เขาอยู่ข้างนอก ไม่เกี่ยวกับเพื่อนมนุษย์ในชุมชนและท้องถิ่น เขาก็จะไม่ต้องคำนึง หรือใส่ใจถึงเพื่อนร่วมชุมชน

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย สามารถอภิปรายได้ว่า

1. แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อศาลพระภูมิเจ้าที่ของชาวพุทธในสังคมไทย สามารถเห็นได้อย่างชัดเจนว่า ชาวพุทธไทยได้ฝังรากลึกลงทางศาสนาทั้งศาสนาดั้งเดิมอันเป็นศาสนาวิญญานนิยมหรือศาสนาผี อีกทั้งศาสนาพราหมณ์ โดยนำศาสนาทั้งสามนั้นมาผสมผสานบูรณาการให้เกิดเป็นการดำเนินชีวิตแบบพหุวัฒนธรรม แม้ว่าคนไทยยังมีความเชื่อในอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย พร้อม ๆ กับเชื่อมั่นในคุณงามความดีเป็นเครื่องสามารถส่งให้ชีวิตมีความสุข มุ่งที่จะประกอบพิธีกรรมด้วยการผสมผสานหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องกำกับโดยพิธีกรรมนั้นสามารถนำไปสู่การอยู่ร่วมกันกับชีวิต สังคมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระอาทิตย์ อินทภักดีโก (อินทภักดี) เรื่อง ศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อเกี่ยวกับพระภูมิเจ้าที่ของชาวไทยพุทธในตำบลคลองแห อำเภอลำดวน จังหวัดสงขลา ผลการวิจัยพบว่า พระพุทธศาสนามีคำสอนเรื่องเทวดานุสสติ อันเป็นการระลึกถึงเทวดา คือ การน้อมจิตระลึกถึงเทวดาทั้งหลายที่ตนเคยรู้และพิจารณาเห็นคุณธรรมอันทำบุคคลให้เป็นเทวดานั้น ๆ ตามที่อยู่ในตน มนุษย์ควรพยายามปฏิบัติตามแบบอย่างที่ดีที่เทวดาหรือพระภูมิเจ้าที่ในฐานะที่เป็นผู้ประสบความสำเร็จในชีวิตมาก่อนด้วยการพยายามทำจิตใจของตนให้สะอาด สงบ และสว่างด้วยทาน ศีล สมาธิและปัญญา แต่การได้เกิดเป็นเทวดาก็ยังไม่พ้นทุกข์ทีเดียว ถึงแม้ว่าจะเป็นความสุขอันเป็นทิพย์ก็มิยั่งยืน ต่อเมื่อได้บรรลุพระนิพพานจึงพ้นทุกข์โดยสมบูรณ์และยั่งยืนได้ พระพุทธเจ้าตรัสเตือนพุทธบริษัททั้งหลายให้พึ่งตนเองและไม่ให้แสวงหาที่พึ่งอื่นภายนอกเพราะมนุษย์ทุกคนมีศักยภาพในตัวเอง มีพลังที่จะปลดปล่อยตนเองจากความทุกข์ทั้งมวลโดยอาศัยความเพียรและสติปัญญาอันเป็นส่วนเฉพาะตนได้ (พระอาทิตย์ อินทภักดีโก (อินทภักดี), 2561)

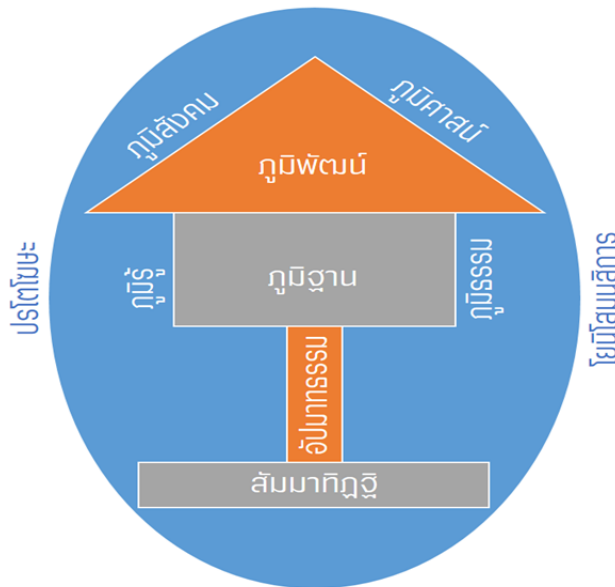

2. พุทธจริยศาสตร์ว่าด้วยความเชื่อและความประพฤติดของชาวพุทธ แม้ว่าจะได้มีการแบ่งเป็น 3 ระดับตามลักษณะอุปนิสัยของมนุษย์ที่เริ่มจากสามัญสำนึกแห่งมนุษยชนทั่วไป ด้วยการให้ประพฤติดปฏิบัติตามครรลองครองธรรมด้วยเบญจศีลและเบญจธรรม จนถึงขั้นละเอียดอ่อนตามลำดับของพุทธจริยศาสตร์ชั้นกลางและขั้นสูงด้วยการพัฒนาคุณธรรมแห่งสติปัญญาให้สูงขึ้นนั้นก็ตาม ในกระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิตมนุษย์ ต่างต้องบูรณาการเป็นเนื้อเดียวกันด้วยการหลอมอยู่ในศีล สมาธิและปัญญา กล่าวอีกอย่าง คือการเนื้อเดียวกันแห่งศีลและจิตปัญญา สิ่งนี้จะเห็นได้จากการเคารพบูชาพระภูมิเจ้าที่ได้เช่นกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาปรีชา จนทมโม (อุดมกัน) เรื่อง ศึกษาความเชื่อการบวงสรวงเทวดาของชุมชนโคกหัวภู ตำบลเหล่าต่างคำ อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย ผลการวิจัยพบว่าความสัมพันธ์ระหว่างพิธีกรรมท้องถิ่น เพื่อการพัฒนาชุมชนพิธีกรรมการบวงสรวงเทวดาเป็นเครื่องมือที่คนในชุมชน มีการสร้างสัมพันธ์ภาพที่ถูกต้องสร้างสรรค์และสอดคล้องกัน ระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ คนกับสิ่งแวดล้อม คนกับคน และคนสร้างทัศนคติต่อตนเอง พร้อมกันกับความผูกพันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับชุมชนซึ่งเป็นการสร้างพลังชุมชน ในการพัฒนาให้เกิดคุณภาพโดยใช้ปัญญาเป็นตัวเชื่อมต่อไปในปัจจุบัน เป็นการนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในพิธี อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยได้สะท้อนให้เห็นถึงการเคารพบูชาศาลพระภูมิเจ้าที่ในฐานะเป็นปรโตโมสะ ปัจจัยภายนอกหรือสะพานที่จะไปสู่เป้าหมายที่แท้จริงของพระพุทธศาสนาคือการหลุดพ้นจากความทุกข์ (พระมหาปรีชา จนทมโม (อุดมกัน), 2558)

3. การประยุกต์ใช้พุทธจริยศาสตร์เกี่ยวกับความเชื่อศาลพระภูมิเจ้าที่ของชาวพุทธในสังคมไทย ทำให้เห็นคุณค่าของการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพุทธจริยศาสตร์ในความเชื่อเกี่ยวกับศาลพระภูมิเจ้าที่ที่ให้ตั้งมั่นในหลักเทวนาสูสดี ด้วยการประพฤติดตนให้เป็นไปตามกฎแห่งกรรม ละสิ่งที่ชั่ว กระทำแต่กรรมดี พัฒนาจิตใจให้ผ่องใส เชื่อมั่นในเรื่องสังสารวัฏ ให้ดูเทวดาเป็นปรโตโมสะที่จะเป็นขวัญกำลังใจและดำรงตนด้วยความไม่ประมาท มองรอบด้านด้วยความมีเมตตากรุณาต่อกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระเสาร์คำ ทุมวโร (อิหล้า) เรื่อง การวิเคราะห์หลักจริยธรรมของเทวดาที่มีต่อสังคมไทย ผลการวิจัยพบว่า จริยธรรมของเทวดาจะเน้นพัฒนาชีวิต เอื้ออาทรต่อกัน สร้างสันติภาพต่อสังคมและธรรมชาติ จริยธรรมของเทวดามีคุณค่าต่อการศึกษาเรียนรู้ ต่อการเป็นแหล่งจริยธรรม กล่าวคือ การเจริญอนุสติ การเป็นมิตรกับป่า การสะเดาะเคราะห์ การบวช ความสุข คุณค่าเหล่านี้เป็นประโยชน์เกื้อกูลอย่างยิ่งแก่พุทธบริษัทผู้ปฏิบัติ เพราะเสริมสร้างกำลังใจ ให้ความหวัง ทำให้ผู้ปฏิบัติตามได้ดำเนินชีวิตอยู่ด้วยความไม่ประมาท มีสุคติเป็นที่ไปเบื้องหน้าและพ้นทุกข์ในที่สุดยิ่งกว่านั้น การเคารพบูชาศาลพระภูมิเจ้าที่ของชาวพุทธไทยเป็นการเน้นย้ำเชิงปัจเจกการให้เกิดความยำเกรงต่อบังคับรอบด้านด้วยการพึ่งพาอาศัยกันและกัน (พระเสาร์คำ ทุมวโร (อิหล้า), 2560)

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 ฉัพภภูมิในการพัฒนาคุณภาพชีวิต

จากภาพข้างต้น ผู้วิจัยได้ตีบทสรุปเป็นองค์ความรู้ใหม่จากการทำวิจัย เรื่อง การประยุกต์ใช้พุทธจริยศาสตร์เกี่ยวกับความเชื่อศาลพระภูมิเจ้าที่ของชาวพุทธใน สังคมไทย ซึ่งมีโมเดล คือ แนวการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยฉัพภภูมิ เป็นเกราะคอยป้องกันให้ บุคคลไม่ตกเป็นเหยื่อ ไม่ให้เชื่อสิ่งใด ๆ อย่างหลงมงายด้วยการมีภูมิคุ้มกันภายในตนกับ การสร้างภูมิปัญญา คือ การใช้ปัญญาเป็นกำกับการดำเนินชีวิต เป็นการมีชีวิตอยู่ด้วยปัญญา ผู้วิจัยมีมุมมอง ดังนี้

สัมมาทิฐิ เป็นรากฐานสำคัญในการเชื่อสิ่งใด ๆ หมั่นควรพิจารณาให้รอบคอบและ รอบด้าน มองให้เข้าใจตามสภาพความเป็นจริง ด้วยองค์ประกอบ 2 ประการ คือ ปรโตโฆสะ ปัจจายานนอก ได้แก่ การรู้จักศึกษาเรียนรู้จากกัลยาณมิตตตา ทั้งส่วนที่เป็นบุคคลผู้เป็น บัณฑิต เป็นวิญญูชน หรือวัตถุต่าง ๆ และโยนิโสมนสิการ ปัจจายานใน มีวิจารณ์ญาณในการใช้ เหตุผลด้วยการวิเคราะห์ ประเมินคุณค่าและรู้จักการเลือกนำมาประยุกต์ใช้เพื่อการพัฒนา คุณภาพชีวิตตนเองและสังคม

อปมาทธรรม เป็นการใช้สติปัญญาในการพิจารณาสิ่งต่าง ๆ คอยตรวจสอบความเชื่อ ความศรัทธาแล้วน้อมนำมาให้ตนเองได้เกิดการตระหนักรู้ว่าอย่าประมาทเลินเล่อ ดำเนินชีวิต โดยมีสติเป็นเครื่องกำกับ

ภูมิรู้ เป็นการตื่นรู้สิ่งต่าง ๆ หมั่นคอยศึกษาหาข้อมูล เพิ่มทักษะความสามารถที่สามารถเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ได้ มีความเข้าใจต่อความเปลี่ยนแปลง รู้เท่าทันสภาพการณ์ และนำไปสู่การปรับตัวเองให้เหมาะสม

ภูมิธรรม สามารถควบคุมจิตใจของตนเองไม่ให้เปลี่ยนไปตามสิ่งที่เข้ามา เป็นผู้มีความมุ่งมั่นในการครองตน มีสติคอยกำหนดอยู่ตลอดเวลา

ภูมิฐาน หมั่นประกอบคุณงามความดี ด้วยการสร้างฐานแห่งชีวิตด้วยการสร้างบุญสร้างกุศล เป็นการใฝ่รู้ ใฝ่ธรรม และใฝ่ดีให้กับตนเอง

ภูมิพัฒน์ เป็นองค์รวมของการพัฒนาสภาวะทั้งกาย สังคม จิต และปัญญา ให้มีความเจริญรุ่งเรืองตามลำดับ

ภูมิสังคม เข้าใจบริบทของแต่ละสังคมที่มีความแตกต่างกัน ปรับตัวให้สอดคล้องกับสภาพสังคมนั้น อีกทั้ง การบำเพ็ญตนให้เกิดประโยชน์สุขแก่สังคม

ภูมิศาสตร์ หมั่นคอยตรวจสอบการกระทำของตนเองเป็นกุศลกรรมหรืออกุศลกรรม กระดับจิตใจให้สูงส่งด้วยหลักศีลธรรมและนำไปสู่เป้าหมายสูงสุดของศาสนา

สรุป/ข้อเสนอแนะ

จากวัตถุประสงค์การวิจัยดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่า ชาวพุทธในสังคมไทยนับตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบันมีความเชื่อและเคารพนับถือศาลพระภูมิเจ้าที่ว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นสถานที่ที่เทวดาอารักษ์สิงสถิตอาศัย มีความเชื่อเรื่องความมีอยู่ของเทวดา เทวดาจะคอยปกป้องรักษาผู้ที่เคารพบูชาและเช่นสรวงให้อยู่เย็นเป็นสุข ให้มีเจริญก้าวหน้า คุ้มครองดูแลให้แคล้วคลาดปลอดภัยจากภัยอันตรายต่าง ๆ จนบางครั้งลืมหลักการของความเป็นชาวพุทธ พุทธจริยศาสตร์เป็นหลักการเกี่ยวกับความประพฤติที่เหมาะสมของมนุษย์ว่าสิ่งใดควรกระทำ เป็นกรรมดี สิ่งใดไม่ควรกระทำ เป็นกรรมชั่ว โดยกำหนดการกระทำดีเป็นระดับต่าง คือ ขั้นต้น คือ เบญจศีลเบญจธรรม ขั้นกลาง คือ กุศลกรรมบถ 10 และขั้นสูง คือ อริยมรรคมีองค์ 8 ชาวพุทธในสังคมไทย สามารถนำพุทธจริยศาสตร์มาประยุกต์ใช้เกี่ยวกับความเชื่อศาลพระภูมิเจ้าที่ด้วยการใช้สติปัญญาพิจารณาให้เห็นคุณธรรมและการประพฤติปฏิบัติตนที่สามารถทำตนให้เป็นเทวดาได้เช่นเดียวกับเทวดาที่ตนเคารพนับถือ ศาลพระภูมิเจ้าที่เป็นเพียงสถานที่ที่มนุษย์ควรระลึกคุณงามความดีที่พัฒนาตนเองให้เป็นเทวดา เป็นเพียงปรโตโฆสะที่จะนำไปสู่โยนิโสมนสิการโดยการใช้วิจารณ์ญาณในการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ให้ดำรงตนอยู่ในครรลองครองธรรมของศีล 5 หากมีบารมีเพิ่มขึ้นให้ประพฤติปฏิบัติในกุศลกรรมบถ 10 และหากมีภูมิรู้และภูมิธรรมที่สูงขึ้นก็สามารถปฏิบัติในหลักอริยมรรคมีองค์ 8 จะส่งผลต่อสังสารวัฏให้เกิดในสุคติภพและทำให้หลุดพ้นจากความทุกข์ได้ ดังนั้น องค์ความรู้ใหม่ด้วยการประยุกต์ใช้พุทธจริยศาสตร์เกี่ยวกับความเชื่อศาลพระภูมิเจ้าที่ของชาวพุทธในสังคมไทย คือ ฉัพภูมิเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต อันประกอบด้วย ภูมิรู้ ภูมิธรรม ภูมิฐาน ภูมิพัฒน์ ภูมิสังคม และภูมิ

ศาสน์ อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะว่า หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ความรู้และเข้าไปดูแล และแนะนำในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนาแก่ประชาชนทั่วไปว่าวิธีปฏิบัติ พิธีกรรมต่าง ๆ ที่ถูกต้องเป็นอย่างไร และจะได้อะไรที่มีใช้วัตถุสิ่งของหลังจากการประกอบ พิธีกรรมเหล่านั้นโดยให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนาที่แท้จริง สำหรับผู้สนใจอยากจะทำวิจัยครั้งต่อไป มีข้อเสนอแนะ อาทิ ควรมีการทำวิจัยของชาวพุทธไทย ที่มีความเชื่อในศาลพระภูมิเจ้าที่กับชาวพุทธไทยที่ไม่มีความเชื่อในศาลพระภูมิว่ามีการดำรงตน อยู่ในหลักศีลธรรมแตกต่างกันอย่างไร ควรมีการทำวิจัยเกี่ยวกับคุณค่าของสัญลักษณ์ของศาล พระภูมิเจ้าที่ที่ส่งผลต่อชาวพุทธไทยมองผ่านพุทธสุนทรียศาสตร์ ควรมีการทำวิจัยเกี่ยวกับ บทบาทพระสงฆ์ในการประกอบพิธีกรรมการบูชาพระภูมิเจ้าที่เป็นการสร้างสรรค์หรือทำลาย หรือ ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับปรัชญาหลังนวยุคในการเสริมสร้างพุทธวัฒนธรรมของหลักความเชื่อ แนวทฤษฎีและอภิปรัชญา

เอกสารอ้างอิง

- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2540). คติชาวบ้านอีสาน. กรุงเทพมหานคร: อักษรวัฒนา.
- บัวกนก วัชรปรีดา. (2544). การผสมผสานทางวัฒนธรรม: กรณีศึกษาบ้านท่ามะไฟหวาน ตำบลท่ามะไฟหวาน อำเภอแก่งศรีมงคล จังหวัดชัยภูมิ. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหา บัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา . มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- บุญมี แท่นแก้ว. (2547). ประเพณีและพิธีกรรมพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: โอเดียน สโตร์.
- เบญจวิทย์ เมืองไทย. (2543). พิธีทรงเจ้า: พิธีกรรมกับโครงสร้างสังคมที่บ้านหนองขาว. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยา. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พระมหาปรีชา จันทมโม (อุดมกัน). (2558). ศึกษาความเชื่อการบวงสรวงเทวดาของชุมชน โคกหัวภู ตำบลเหล่าต่างคำ อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย. ใน วิทยานิพนธ์พุทธ ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย.
- พระเสาร์คำ ธมวโร (อิฐล้ำ). (2560). การวิเคราะห์หลักจริยธรรมของเทวดาที่มีต่อสังคมไทย . ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระอาทิตย์ อินทกตติโก (อินทรภักดี). (2561). ศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อเกี่ยวกับพระภูมิเจ้าที่ ของชาวไทยพุทธในตำบลคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. ใน วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย.

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมภาร พรหมทา. (2543). มนุษย์กับศาสนา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมภาร พรหมทา. (2549). ศาสนาเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.
- หลวงปู่สุข. (2547). พิธีตั้งศาลพระภูมิ พิธีทำบุญบ้านและทำบุญขึ้นบ้านใหม่. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เลี้ยงเซียง.
- อมรา พงศาพิชญ์. (2541). วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์: วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรุณรัตน์ จันทะลือ. (2549). การสืบทอดความเชื่อเรื่องผีปอบตาของเยาวชน ชาติพันธุ์ใต้ บ้านกอก ตำบลผาเสวย อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.